

ARKEOLOGISK SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Linnéparken

Växjö socken och stad
Kronobergs län
Småland

Åsa Jönsson

Smålands museum
Rapport 2005:25

ARKEOLOGISK SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Linnéparken

Växjö socken och stad
Kronobergs län
Småland

Åsa Jönsson

Smålands museum
Rapport 2005:25

© 2005 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2005
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	s. 1
INLEDNING	s. 3
SYFTE	s. 4
METOD OCH KÄLLKRITIK	s. 4
TOPOGRAFI	s. 5
FORNLÄMNINGSMILJÖ OCH HISTORIA	s. 5
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR	s. 7
KÄLLÄGE	s. 7
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR KRING DOMKYRKAN	s. 7
UNDERSÖKNINGSRESULTAT	s. 9
UNDERSÖKNINGSOMRÅDET	s. 9
KULTURPÅVERKADE LAGER	s. 10
Schaktet i Linnéparken	s. 10
Schaktet i Sillagatan	s. 11
Domkyrkoschaktet	s. 11
ANLÄGGNINGAR OCH KONSTRUKTIONER I SCHAKTEN	s. 12
Träpålar	s. 12
Konstruktioner	s. 13
Gravar	s. 14
FYND	s. 15
TOLKNINGAR OCH KULTURHISTORISKA SAMMANHANG	s. 16
FÖRÄNDRADE VATTENNIVÅER	s. 16
BYGGNADER, KONSTRUKTIONER OCH GRAVAR VID DOMKYRKAN	s. 17
RESULTAT KONTRA SYFTEN	s. 18
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	s. 19
LITTERATUR	s. 20
BILAGA 1	s. 21
LAGERBESKRIVNINGAR	s. 21
Linnéschaktet	s. 21
Sillaschaktet	s. 21
Domkyrkoschaktet	s. 22
BILAGA 2	s. 22
PROFILSKISSER, LINNÉSCHAKTET	s. 22
PROFILSKISSER, SILLASCHAKTET	s. 24
PROFILSKISSER, DOMKYRKOSCHAKTET	s. 26
BILAGA 3	s. 27
FYNDLISTA	s. 27

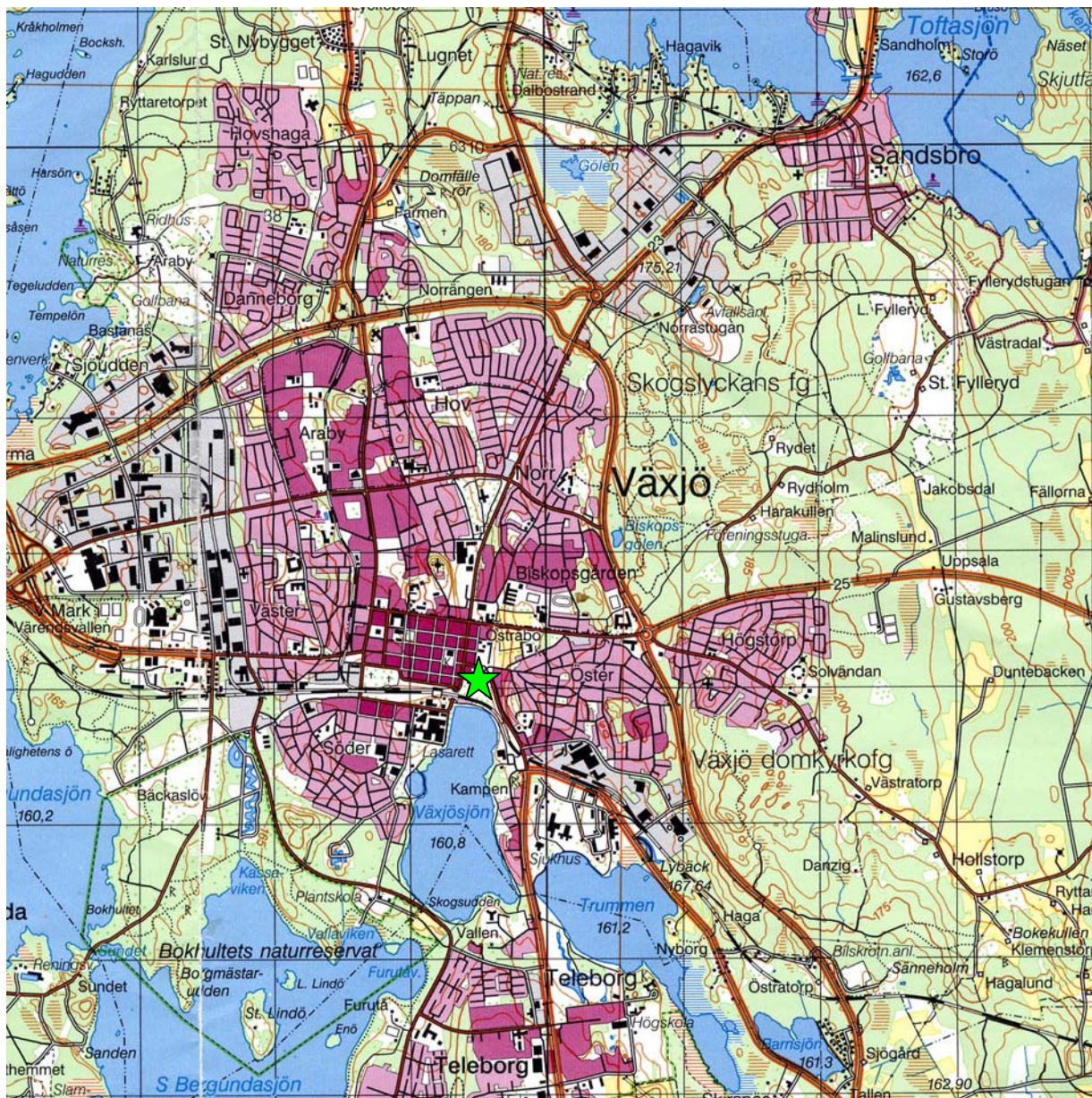
SAMMANFATTNING

Smålands museum har genomfört en arkeologisk schaktningsövervakning inom den östra delen av Linnéparken, strax sydöst och öster om Växjö domkyrka. Schaktningsövervakningen föranleddes av att uppdragsgivaren, Växjö kommun, beslutat att sätta upp en offentlig toalett. I schakten lades vatten och avloppsledningar till toaletten. Undersökningsområdet ansluter till RAÄ 170, som är Växjö medeltida stad. Den övergripande målsättningen var att bidra till avgränsningen av den medeltida staden, samt att undersöka och försöka förstå vilka händelser och återkommande aktiviteter som pågått i anslutning till Domkyrkan och Växjösjöns strand i historisk och förhistorisk tid.

Vid undersökningen framkom gravar, konstruktioner och spår av byggnader som sannolikt hört till Domkyrkans administration. Det påträffades också spår av de många utfyllnadsföretag som skett i norra delen av Växjösjön. Förhistoriska lämningar framkom inte.

INLEDNING

Smålands museum har genomfört en arkeologisk schaktningsövervakning i Linnéparken, söder och sydöst om Domkyrkan (Fig. 1). Orsaken till schaktningen var att Växjö kommun, som också var uppdragsgivare, skulle dra fram vatten- och avloppsledningar till en ny toalett på parkeringen intill lekplatsen i Linnéparken. Tidigare schaktningsövervakningar i området har genom kulturlager, anläggningar och fynd från vikingatid till 1800-tal (se bl. a. Hansson 1995, Jönsson 2002, Jönsson & Åhman 2002, samt Jönsson, under arbete), visat sig knyta an till fornlämning 170, Växjö stad. Beslut om schaktningsövervakningen fattades av Länsstyrelsen (Dnr. 431-7884-04). Fältarbetet utfördes under mars och april år 2005. Deltagande arkeologer var antikvarier Åsa Jönsson och Alexandra Nylén.

Figur 1 visar ett utsnitt ur topografiska kartan 5E 1h Växjö. Platsen för schaktningsövervakningen är markerad med en stjärna. Skala 1:50 000.

SYFTE

Länsstyrelsens motivering till övervakningen var att fastställa den gamla strandkantens läge, att undersöka eventuella historiska kulturlager i den gamla strandkanten, samt att dokumentera gravar och byggnader i närheten av kyrkan. Utifrån länsstyrelsens motivering, formulerade Smålands museum ett antal syften. Mer preciserat har dessa uttryckts som:

- ✓ att undersöka om det fanns bevarade gravar sydöst om kyrkan och om möjligt ge dem en generell datering
- ✓ att se om det gick att urskilja kyrkogårdens begränsning, samt om denna begränsning förändrats över tid
- ✓ att undersöka om den terrass intill kyrkans södra sida var en naturlig strandvall eller om den var uppbyggd
- ✓ att undersöka om det fanns spår av något av de hus som enligt skriftliga källor skall ha legat i anslutning till Domkyrkan (Gustafsson & Ullén 1970, Forsberg 1975)
- ✓ att undersöka om det fanns bevarade kulturlager och om det i så fall fanns lager utan tegel som, enligt tidigare undersökningar, kan härröra från Växjös äldsta belagda skede i sen vikingatid / tidigmedeltid.
- ✓ att bidra till tolkningen av hur Växjö medeltida stad kan avgränsas
- ✓ att undersöka om det fanns utkastlager med fynd i strandkanten, eller indikationer på aktiviteter som pågått längs stranden
- ✓ att undersöka om det gick att urskilja några anläggningar i den tidigare sjön

Schaktningen gick till största delen utanför begränsningen för fornlämning 170, Växjö medeltida stad. Tidigare undersökningar har dock visat att begränsningen, som är gjord utifrån 1658 års stadskarta, är mycket ungefärlig och att förhistoriska och historiska kulturlager även finns utanför (Hansson 1996, Jönsson 2002).

METOD OCH KÄLLKRITIK

Enligt Länsstyrelsens beslut (Dnr 431-7884-04) skulle arbetet utföras som en schaktningsövervakning. En arkeolog skulle följa schaktningsarbetet och beredas möjlighet att avbryta om det framkom kulturhistoriskt intressanta lager. Då marken var hårt tjälad och vattentillflödet i schakten mycket kraftigt, tvingades grävarbetet och arbetet med rörläggningen att göras sex meter i taget. För det arkeologiska arbetet innebar arbetssättet många och korta besök på platsen. Tillsammans med den djupa tjälen som försvårade rensningen, innebar arbetssättet att fälttiden totalt sett förlängdes.

Generellt var schakten mellan 1,20-1,30 m breda och 1,20-1,30 m djupa. Schaktets ena profilvägg rensades för hand med skärlev. De lager och anläggningar som framträdde, kunde tolkas och dokumenteras. De delar av schakten som tidigare legat under vatten övervakades extensivt enligt ovanstående arbetsbeskrivning. Intill Domkyrkan medverkade dock en arkeolog vid hela arbetet och schaktningen gjordes i plan för att gravar och andra konstruktioner skulle kunna framträda. Dokumentationen skedde med hjälp av profilskisser, planritningar och foton. Syftet med skisser istället för regelrätta profilritningar var att skapa en förståelse för lagerbilden, utan att hindra schaktarbetet. Skisserna innehåller mindre brister, men de stora dragen är korrekta. Den ca 0,3 m djupa tjälen förlängde renstiden och försvårade tolkningen. Arbetsmetoden gjorde det också omöjligt att gå tillbaka och jämföra olika lager med varandra. Fynden samlades in för att representera fyndkategorier i de olika lagren. Inga fynd har dock sparats. Inmätning av schakten gjordes av mättekniker från Växjö kommun.

Vid tolkningen har Jan Forsbergs bok om Linnéparken (1975) använts. Forsberg anger inga originalkällor, varför alla hänvisningar går tillbaka till honom. Detta är en källkritisk svaghet, men eftersom flera av hans uppgifter är samstämmiga med det lilla antal mer vetenskapliga skrifter som

publicerats, anses hans text trovärdig. Det finns heller ingen möjlighet att söka upp originalkällorna inom ramen för det befintliga projektet.

TOPOGRAFI

Växjö är beläget på sydslutningen av det småländska höglandet. Landskapet är småkuperat med en del berg i dagen. Stadskärnan är belägen söder om en sådan bergknalle och Växjösjön, som ligger strax söder om kyrkan, låg enligt en karta från 1658 precis söder om kyrkogårdsmuren (Geografisk delineation över Växjö stad 1658). Genom staden rann tidigare två bäckar ut i Växjösjön. Den ena, Snickarebäcken, rann i nordväst-sydöstlig riktning från Spetsamossen och avgränsade det medeltida Växjö åt väster. Den andra bäcken som kallades Guldsmedsbäcken eller Pilabäcken, rann i nord-sydlig riktning från nuvarande Kungsmadsskolan och längs Linnégatan väster om Domkyrkan. Växjösjöns vattenflöde hänger samman med Helgasjön och Åsnen och är därför en del av Mörrumsåns vattensystem.

FORNLÄMNINGSMILJÖ OCH HISTORIA

Namnet Växjö består av orden ”väg” och ”sjö”, vilket antyder betydelsen: platsen vid sjön där vägarna möttes. Under medeltiden var det vägarna från fem härader som strålade samman, men kommunikationslederna kan vara betydligt äldre än så. I Växjö närområde finns bevarade lämningar från jägarstenåldern och fram till idag. Bland annat framkom enstaka spår av en mesolitisk aktivitetsplats i samband med arkeologiska undersökningar vid Domkyrkan år 1995 (Hansson 1995a). Runt om staden finns också fossila odlingslämningar, gravar och boplatser från olika perioder som tyder på en kontinuerlig bebyggelse i området. Mot bakgrund av antalet gravfält från yngre järnålder, kan man anta att trakten kring Växjö var tätt befolkat under vikingatiden. Ortnamn som Hov, vilket betyder kultplats, visar att en stark förkristen tradition fanns i stadens omedelbara närhet. Även Thiudby, tingsplatsen på Kronobergsnäset, visar Växjöområdets centrala betydelse under yngre järnålder (Hansson 1997:66).

Växjöns uppkomst har ofta förknippats med den tidiga marknadsplats som skall ha bildats vid vägarnas knutpunkt och föregått stadsbildningen. Några spår av en sådan marknadsplats har dock inte framkommit, trots att liknande platser på andra ställen i landet har givit ett rikt arkeologiskt material (Hansson 1997:66). Handel brukar heller inte ses som en orsak till uppkomsten av de tidigaste städerna (Andrén 1985:119ff). Istället är det kungamaktens strävan och behov av att skaffa kontrollpunkter i landskapet, som i samband med riksbildningsprocessen var en av de viktigaste orsakerna till stadsbildningar i inlandet (Andrén 1985).

Under 1000-talet byggdes en kyrka i Växjö. Det kan ha gjorts på initiativ av en storman, vilket kopplingen mellan kyrkan och den nära belägna runstenen kan tyda på. I samband med att kristnandet av Varend fortskred, etablerades ett biskopssäte under 1170-talet. En jämförelse med biskoppsstaden Linköping visar att platsens centrala läge ur kommunikationssynpunkt, kan ha varit orsaken till valet av Växjö som biskopssäte. År 1342 fick Växjö stadsprivilegier och innan dess bör platsen ses som en by med kyrka och ett antal kyrkliga institutioner. Först under 1400-talet fick handeln antagligen en viktigare funktion för staden (Hansson 1997:76f).

Av kartan över Växjö från 1661, framgår att Växjösjön tidigare var betydligt större än idag och att kyrkogårdsmuren låg precis i strandkanten (fig. 2).

Figur 2 visar ett utsnitt från en karta över Växjö från 1661 (LMV F 89, Växjö stad). Uppmätningen är dock från 1659. Skala okänd.

För att hindra att vattnet från att underminera kyrkogårdsmuren, pågick under hela 1700-talet en successiv utfyllnad av Växjösjöns norra del. Den nya marken togs i anspråk till kålgårdar och för enstaka enklare byggnader (Forsberg 1975:11). Fram till 1814 hade man stora problem med vattennivåerna i Växjösjön på grund av de ständigt igenslammande utloppskanalerna. Efter ett kanalränningsföretag samma år sänktes sjöarna Trummen och Växjösjön med 87 cm. Det resulterade i att hela området vid Domkyrkan blev försumpat och i Nya Wexiö-bladet skriver man år 1857 om olägenheterna med gyttja och dränkta djurkadaver i sjön. Omkring 1870 hade marken fyllts ut så mycket att det låg tre gårdar öster och sydöst om Domkyrkan. Det var Gravare- eller Garvaregården, Boismanska gården (nuvarande Försvarsgården) och Björklundska gården. Utfyllnaden förlade då den norra strandkanten omkring 65 m söder om Försvarsgården, vilket innebär att de nu aktuella schakten kom att ligga inom den utfyllnaden. I sydvästra delen av Linnéparken låg den stora Wahlqvistska klädesfabriken (Forsberg 1975:16). År 1878, då kyrkan fått mark till en ny kyrkogård, revs den gamla muren och stenen användes som utfyllnad i Växjösjön (Forsberg 1975:16ff). Samma år presenteras förslaget att järnvägen skulle gå över sjön. När banvallen byggdes bildades en avsnörpning av

Växjösjön som kallades Lillsjön. Sin vana trogen fortsatte Växjöborna att slänga sitt avfall i sjön och Lillsjön blev kraftigt försumpad. År 1884 reglerades Växjösjön för sista gången till nuvarande 160,8 m över havet och först år 1902 beslutade man att fylla ut Lillsjön (Forsberg 1975:21f).

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

KÄLLÄGE

De uppgifter vi har om det medeltida Växjö kommer till största delen från skriftliga källor och mycket lite är känt genom arkeologiskt material. Eftersom dessa båda metoder att studera det förflutna har olika styrkor och svagheter, kan de också besvara olika typer av frågor. Med andra ord kompletterar det skriftliga och det arkeologiska källmaterialet varandra.

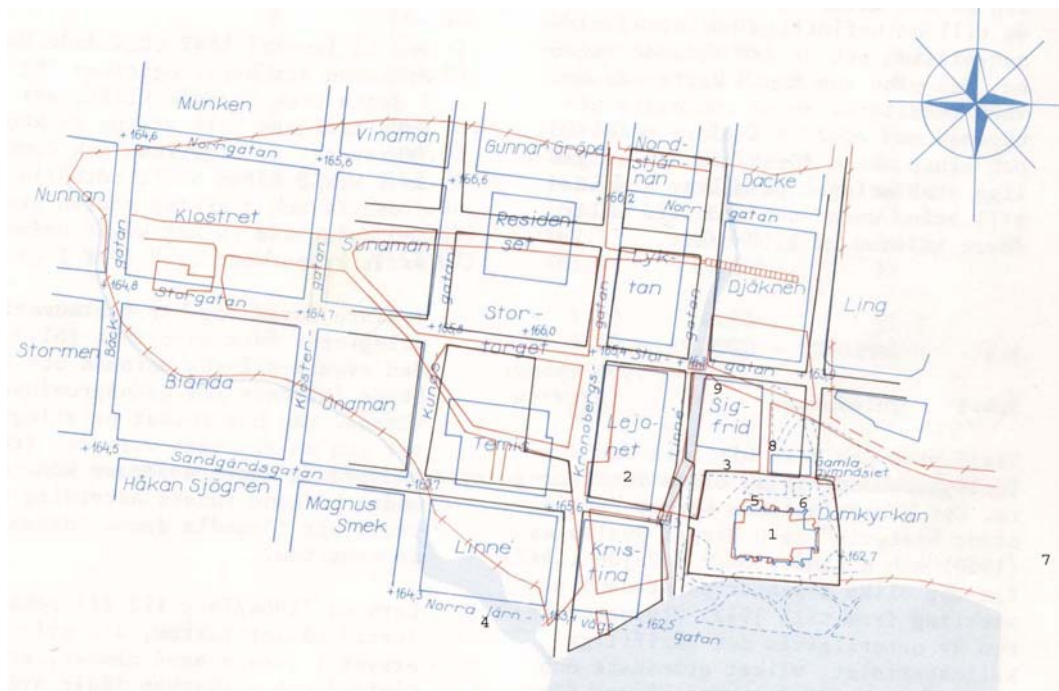
Dessvärre blev en mycket stor del av de medeltida kulturlagren i Växjö förstörda i samband med den stora rivningsvågen under 1960- och 1970-talet. Det är därför av största vikt att ta tillvara den information som framkommer i samband med exploateringsarbeten. Det har också visat sig att informationen från en mängd små undersökningar kan knytas samman och ge värdefull kunskap om stadens utveckling (Hansson 1997). För utförligare diskussion om undersökningar och tolkningar kring Växjös historia, se Hansson 1997.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR KRING DOMKYRKAN

Vid ett flertal tillfällen har det gjorts små arkeologiska undersökningar eller schaktningsövervakningar i området kring Domkyrkan. En av de första undersökningarna gjordes inuti Domkyrkan i samband med dess invändiga restaureringen år 1957 – 1958 (se fig. 3, nr 1). Vid undersökningen framkom ca 900 mynt, varav ett par tyska 1000-talsmynt och 35 danska borgarkrigsmynt från 1300-talets första hälft (Gustafsson & Ullén 1970).

Det största medeltida materialet framkom vid undersökningen av Kv. Lejonet 5, år 1978 (se fig. 3, nr 2). På tomten påträffades resterna av en smedja från tidigt 1600-tal, samt en 1700-talskällare med tunnvalv. Även en del keramik från 1600- och 1700-talet framkom (Åhman 1983a). Det medeltida fyndmaterialet utgjordes av en kam vars typ förekommer från 1300-talet och framåt, delar av en kanna i äldre rödgods och delar av en kanna i proto-stengods (1250- till 1350-talet), delar av trebensgrytor, fat och skålar i yngre rödgods (1350- till 1700-tal), samt senmedeltida stengods (1400-tal). Frånvaron av en rapport omöjliggör stratigrafiska analyser av materialet, vilket hade kunnat snäva in vissa av dateringarna ytterligare (Hansson 1997).

År 1995 gjordes en parkeringsplats väster om Karolinergymnasiet intill Domkyrkan (se fig. 3, nr 3). I samband med den undersökningen framkom bland annat spår av en bosättning som föregått eller var samtida med det äldsta medeltida skedet i Växjö. Dessa spår är viktiga eftersom de, tillsammans med fynden av mynt från 1000-talet i Domkyrkan, samt runstenen i anslutning till Domkyrkan, är de första indicierna på vikingatida/tidigmedeltida aktiviteter i anslutning till stadsområdet. Vid undersökningen påträffades även sex kistbegravningar från 1600- till 1800-tal. Av dem togs en vuxen individ och två barn upp för analys före återbegravningen. De döda hade begravts med svepning som hölls samman av nålar vid fötter och huvud. Ett av barnen hade begravts med en liten hätta av trådar eller tvinnade växtdelar, som hölls samman med en silvernål. Undersökningen visade också att kyrkogårdsmuren då hade gått en bit norr om den mur som kom att uppföras efter undersökningen (Hansson 1995a).

Figur 3 visar det nuvarande gatunätet och kvartersindelningen i Växjö stad med blått och stadsnätet och vattennivå från 1658 i rött. Den svarta markeringen visar förslaget till ny stadsplan efter år 1658. Skala 1:4000. (Kartan tagen ur Åhman 1983b:33). Siffrorna hänvisar till undersökningar gjorda i Domkyrkans närhet.

I samband med ombyggnaden av parkeringsplatsen öster om järnvägsstationen gjordes en mindre arkeologisk undersökning (Hansson 1995b). Marken var omrörd i största delen av området, men i ett schakt syntes Snickarbäckens fåra. Undersökningen visade att bäcken meandrat och varit 6 m bred. Vid ett senare tillfälle fylldes den ut med grus för att den ställvis sumpiga marken skulle kunna tas i anspråk (fig. 3, nr 4).

År 1996 gjordes en undersökning inom Kv. Östregård. Där framkom lämningar dels från en förhistorisk boplatz, dels från den historiska gården Östregård (Hansson 1996).

Vid två tillfällen, år 1993 och 2001, har det gjorts undersökningar längs Domkyrkans norra vägg. Vid den första undersökningen framkom begravingarna för två individer (fig 3, nr 5). Begravningsdjupet och de dödas armställningar tyder på att begravingarna skedde innan vapenhuset byggdes på 1400-talet och enligt Lars Redins typologi för armställningar antyds också att begravingen skedde under 1200-talet (Nordman A-M 1993). Vid den senare undersökningen framkom en stenlagd droppränna eller rännsten (Jönsson & Åhman 2002). Fyndet tyder på att det stått en tidigare okänd huskonstruktion intill kyrkan eller att det vid något tillfälle funnits en väg eller gång med en rännsten där (fig. 3, nr 6).

År 2000 gjordes en undersökning i samband med en utbyggnad inom Kv. Sigfrid 2, där Smålandsposten idag ligger (fig. 3, nr 9). Vid undersökningen framkom ett kulturlager utan tegel. Lagret daterades till tidigneolitikum, vilket motsvarar början av bondestenålder (Nylén 2000).

I samband med nedläggningen av en ledning som skulle föra friskt vatten från Helgasjön till Växjösjön, gjordes en arkeologisk efterundersökning och schaktningsövervakning, söder om Försvarsgården och längs Linnéparkens nordöstra sida (fig. 3, nr 7). Undersökningen visade att Växjösjöns strandkant vid något tillfälle legat strax söder om Försvarsgården och att stranden utnyttjats redan under stenåldern. Först under historisk tid avsatte utnyttjandet tydliga spår i form av diken och avfallslager från första hälften av 1600-talet. Vid undersökningen framkom också två

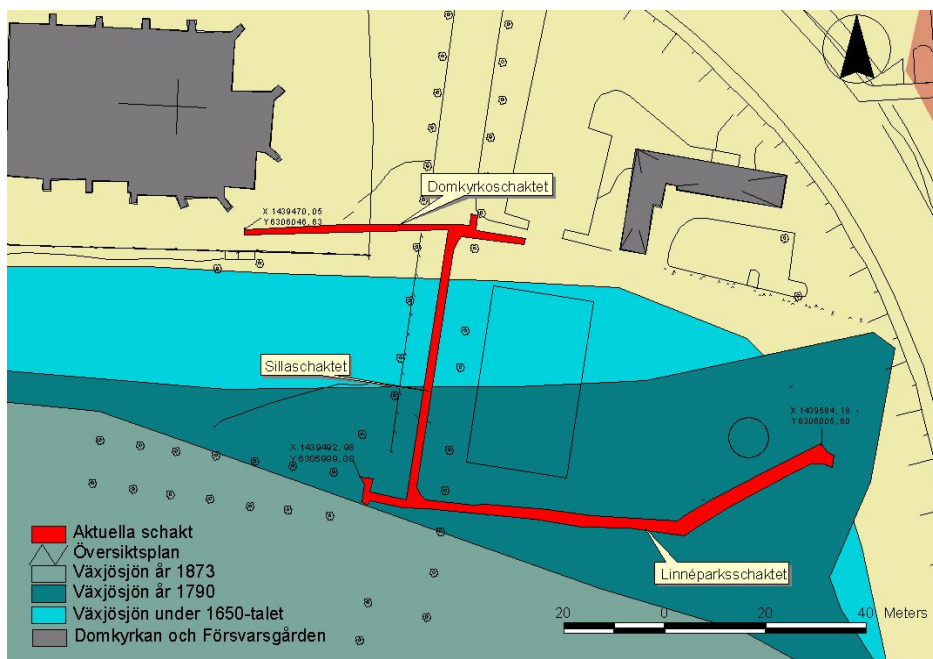
varianter av en stensatt väg. Vägen sammanfaller mycket bra med den tidigare nämnda gata som enligt kartan från 1658, gick från Ingelstadvägen in till staden via kyrkogården (Jönsson 2002).

Under hösten 2004 gjordes en schaktningsövervakning för en VA-ledning som gick från Storgatan och in mot Domkyrkans nordvästra hörn (Jönsson, under arbete). Förutom fundamentet till den gamla kyrkogårdsmuren, som också påträffades vid en undersökning år 1995 (Hansson), framkom fundamentet till ett annat hus (fig. 3, nr 8). Detta måste ha föregått det Karolinska gymnasiehuset från som började byggas år 1697. Vid undersökningen framkom också två gravar. Dateringen av dessa är osäker. Genom armställningstypologi för medeltida begravningar kan de dateras mellan 1350 och 1475, men begravningarna kan också vara betydligt yngre. Vid samma schaktningsövervakning påträffades fortsättningen av det kulturlager, som tidigare daterats till slutet av vikingatid/tidig medeltid (Hansson 1995).

UNDERSÖKNINGSRESULTAT

UNDERSÖKNINGSOMRÅDET

Det aktuella undersökningsområdet är beläget strax sydöst om Växjö Domkyrka i den östra delen av Linnéparken. Schaktet, som totalt omfattade 400 m² eller 200 schaktmeter, gick från Teleborgsvägen i öster, genom Linnéparken i öst-västlig riktning och ut till den allé i Linnéparken som kallas för Sillagatan (fig. 4). Denna går i nord - sydlig riktning upp mot parkeringsplatsen mellan Domkyrkan och Försvarsgården. I allén, strax före parkeringsplatsen, delade sig schaktet. Den västra delen gick över kyrkogården in mot Domkyrkans sydöstra hörn och den östra delen gick mot Försvarsgården för att ansluta till den nya toalettbyggnaden på parkeringsplatsen. I rapporten har det södra schaktet benämnts Linneschaktet, det nord-sydliga schaktet för Sillaschaktet och det nordliga schaktet för Domkyrkan.

Figur 4 visar undersöknings-schaktens läge i förhållande till Domkyrkan och Försvarsgården. Figuren visar också en schablon för hur vattennivåerna har förändrats över tid. Vattennivåerna är GIS-anpassade utifrån Forsberg (1975).

Undersökningsområdet har till stor del legat under vatten före 1873 (se fig. 4) och fortfarande omkring 1790 låg Linnéskaktet och halva Sillaschaktet under vatten. Många uppgifter pekar dock på att man haft stora problem med förändrade vattennivåer fram till 1814 då sjön reglerades och sänktes 87 cm. Hur dessa förändringar påverkat marken och användandet av marken i området är inte klarlagt.

KULTURPÅVERKADE LAGER

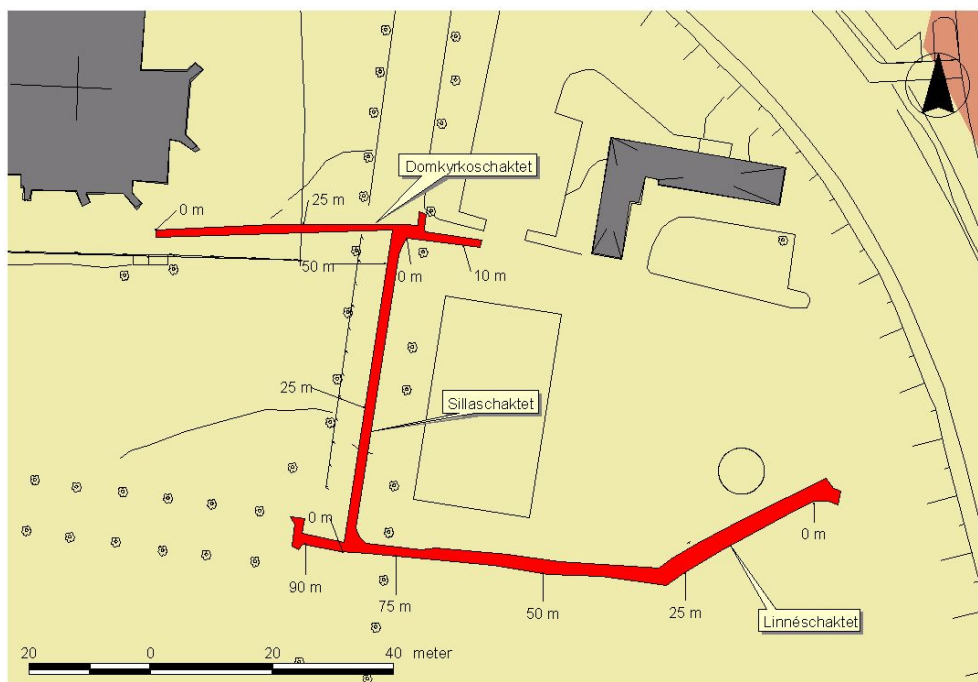
Som väntat utgjordes flertalet av lagren i schakten av omrörda utfyllnadsmassor. Utfyllningarna karaktäriserades främst av ljusbruna till brunsvarta, sandiga, grusiga lager med 0,10-0,50 m stora stenar. Det förekom dock även lager som verkade ha bildats under en längre tid. I följande texter kommer ett urval av lagren, företrädesvis de undre, att lyftas fram och om möjligt ges en tolkning. För noggrannare lagerbeskrivning och profilskitser, se bilaga 1 och 2.

Schaktet i Linnéparken

I hela schaktbotten fanns sand som utgjort Växjösjöns botten. I Linnéskaktets östra del överlagrades sanden av ett ca 0,4 m tjockt, brunsvart, homogent, kompakt och humöst utfyllnadslager med 0,10 till 0,20 m stora stenar (lager 4, bilaga 2). Centralt på sträckan, mellan 35 och 45 m (fig. 5), ändrades fyllningen. Motsvarande lager, som fortsatt var brunsvart, sandigt och grusigt, blev 0,9 m tjockt och fyllt av 0,4 till 0,6 m stora stenar (lager 6, bilaga 2). I den västra delen, mellan 60 och 85 m, framkom ytterligare ett brunsvart homogent utfyllnadslager (lager 12, bilaga 2). Det var likt motsvarande lager i östra delen. Till skillnad från den östra sidan var den västra dock tydligt svallad med linser av sand. Nedre delen av utfyllnadslagret utgjordes till största delen av pinnar och grenar, med visst inslag av torv. Det kan antingen tolkas som att organiskt material varit ett medvetet använt utfyllnadsmaterial eller som att pinnar och grenar ansamlats i en grund strandzon. Möjligen kan linserna av vattenavsatt sand tyda på det.

Mellan 35 och 60 m och på omkring 0,4 m djup framkom ett ljust sandigt lager med 0,08 till 0,15 m stora stenar (lager 8, bilaga 2). Stenarna var inte väl lagda som gatsten, men lagret tolkades ändå som någon form av beläggning.

Sammantaget visade profilen historiska lager av utfyllnadsmaterial och enstaka vattenpåverkade lager.

Figur 5 visar schaktet i Linnéparken och antalet schaktmeter på de olika sträckorna.

Schaktet i Sillagatan

Sandbotten i hela schaktet överlagrades av ett svartbrunt torvlagret med halvförmultnade trådiga rötter och växtdelar. Torvlagret har här tolkats som resterna av ett brett vassbälte (lager 17, bilaga 2). Ju närmare strandkanten, ju mer har lagret blandats upp med sandiga linser. Över det förra lagret, på mellan 0,7 och 0,4 m djup, framkom ett ca 0,06 m tjockt, svartbrunt lager av sandblandad bark (lager 18, bilaga 2). Längs större delen av Sillagatan fanns ett ljust, sandigt och grusigt lager som skiljde vasstorvslagret och barklagret åt, men mellan 35 och 41 m överlagrar barken vasstorven direkt.

I Sillagatans nordligaste del påträffades två tydliga, terrassliknande utfyllningar (47 resp. 56 m, bilaga 2). Den första motsvarade den nuvarande terrassen som syns strax söder om Domkyrkan (fig. 6). Utfyllnaden, som framträdde i båda schaktväggarna, bestod dels av 0,2 till 0,6 m stora stenar som låg utspridda i torvlagret, dels av en kraftig påbyggnad med ett ljust, sandigt och grusigt lager. Stenarna i torvlagret tolkas som en naturlig strandvall, medan det ljusa lagret är en senare utfyllnad. Barklagret avbröts uppe på det ljusa lagret, men fortsatte sedan igen.

Figur 6 visar den södra terrassen i genomskärning, samt dess förlängning söder om Domkyrkan. Foto av Åsa Jönsson, taget mot väster.

Torvlagret, som i denna delen av schaktet var betydligt mer sandblandat, fortsatte under terrassen. Fem meter norr ut kom ytterligare en terrasskant (lager 16, bilaga 2). Även den utgjordes av en kraftig påbyggnad av det ljusa sandiga och grusiga lagret, men det fanns ingen sten i terrassen. Barklagret avslutades uppe på terrassen.

Sammantaget visade profilen att det funnits ett brett vassbälte längs sjöns norra sida och att man under historisk tid fyllt ut sjön med grus, sand och organiska material.

Domkyrkoschaktet

Schaktningen vid Domkyrkan tog sin början intill en avloppsbrunn strax sydöst om kyrkan. Som flertalet av lagren i de övriga två schakten, utgjordes marken av olika fyllnadsmassor. Innanför kyrkogårdsmuren fanns dock ett ca 0,6-0,9 m tjockt lager av ”kyrkogårdsjord” (lager 21, bilaga 2). Det var ett mörkt brunsvart, något grusigt och sandigt lager med inslag av tegel. I den övre halvan av lagret finns gott om omrörda skelettdelar. De hela skelett som påträffades kom mot botten av lagret på 1,20 – 1,30 m djup. Kontrasten mellan den brunsvarta sanden och den underliggande ljusa och mer grusiga sanden, var oftast skarp och tydlig. I några fall var de påträffade gravarna tydligt nedgrävda i den ljusare sanden (för noggrannare beskrivning av gravarna se nedan).

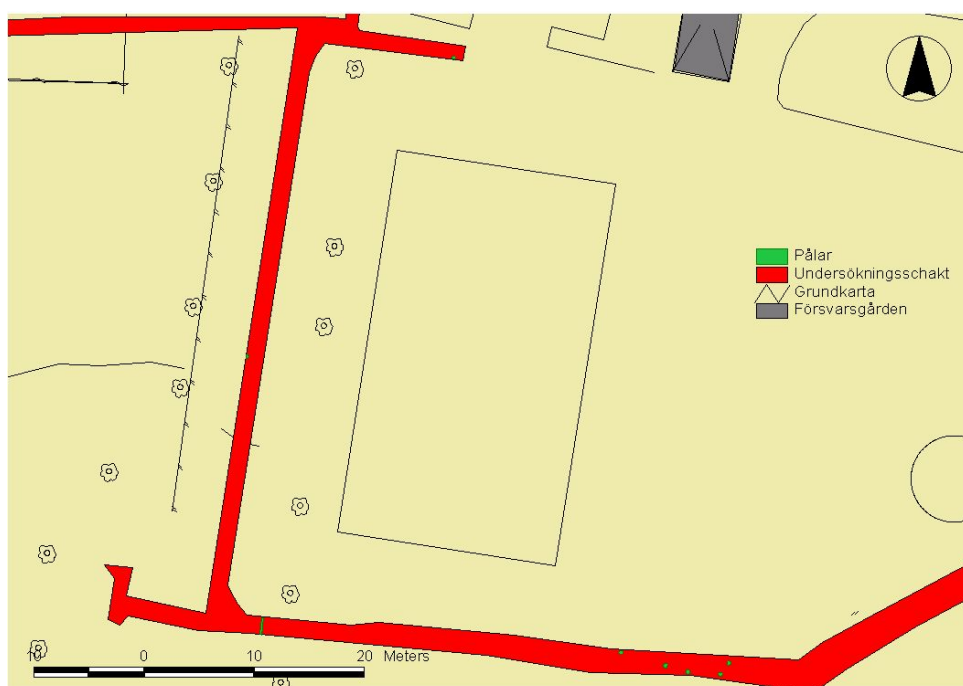
I schaktets förlängning mot Försvarsgården överlagrades den vattenavsatta sandbotten av ett brunsvart, strimmigt sandlager med sot, kol, små tegelbitar och hushållsavfall i form av obrända djurben (lager 29, bilaga 2). Lagret har stora likheter med lager 6 som framkom vid efterundersökningen framför Försvarsgården (Jönsson 2002). Båda lagren tolkas som utkastlager som bildats till följd av att man nyttjat stranden för olika aktiviteter och slängt avfall i strandkanten.

Sammantaget visade profilen att jorden innanför kyrkogårdsmuren var mycket omrörd och att bevarade gravar endast förekom under 1 meters djup. Utanför kyrkogårdsmuren (fig. 3) framkom fortsättningen av det lager som vid Försvargården tolkats som ett utkastlager.

ANLÄGGNINGAR OCH KONSTRUKTIONER I SCHAKTEN

TRÄPÅLAR

Totalt framkom sju stolpar som var nedpålade i sandbotten och av dem satt fem stycken koncentrerade i Linnéschaktet, en i Sillagatan och en i Domkyrkoschaktet (fig. 7). Ytterligare en stolpe framkom i Linnéschaktet, men denna låg horisontellt på schaktbotten. Alla stolparna liknade varandra genom att de hade en plan botten och var 0,20 till 0,30 m i diameter. Den bevarade längden varierade mellan 0,3 och 0,7 m. De pålade stolparnas funktion och absoluta datering är inte klarlagd. I följande stycke kommer dock olika förslag till tolkningar att presenteras.

Figur 7 visar undersökningsschaktet och läget för de stolpar som påträffades.

Flera av stolparnas koppling till de överliggande lagren var oklar, dels för att de inte låg i en profilvägg, dels på grund av undersökningsmetodikerna. En av stolparna i Linnéschaktet (A3, bilaga 2) var dock tydligt omgiven av och nedgrävd i det överliggande utfyllnadslagret (lager 6, bilaga 2). Det utfyllnadslagret kan tidigast dateras till år 1883, tack vare ett mynt som framkom i fyllningen. Sannolikt har utfyllnaden skett i samband med att Växjösjön reglerades för sista gången år 1884, men myntet kan naturligtvis också legat i fyllnadsmassor som fördes till platsen betydligt senare. Stolpen i Sillagatans västra profilvägg, hade också den en tydlig koppling till de omkringliggande lagren (A6, bilaga 2). Pålen var nedgrävd genom det mörka vasslika torvlager som överlagrades sandbotten, men överlagrades av övriga utfyllnadslager. Stolpens datering är oklar. Det finns dock historiska uppgifter från år 1781 då garvare Anders Andersson anhöll om att få fylla ut området ”emellan hemlighuset och Capellans gård med sten och bark, som från mitt garvereri faller” (Forsberg 1975:11). På stadskartan från 1783 ser man den utfyllnaden och också ”hemlighuset”, det vill säga studenternas toalett, som låg på strandremsan vid det östra hörnet av kyrkogårdsmurens södra sida. Uppgiften om att garvare Andersson använt bark från garveriet för att fylla ut i sjön är intressant, eftersom det framkom ett

distinkt, 0,06 m tjockt lager av sandblandad bark i större delen av Sillaschaktet (lager 18, bilaga 2). Det är inte klarlagt att det verkligen rör sig om samma barklager och på kartan från 1783 går inte garvare Anderssons mark riktigt så långt öster ut som till Sillaschaktet. Med tanke på att kartan sannolikt endast visar den faktiska, bebyggelsebara tomtmarken, kan det mycket väl vara utkanten av det omskrivna utfyllnadsprojektet som framkommit i Sillaschaktet. I så fall har vi också en yngsta datering på lagren och stolpen under.

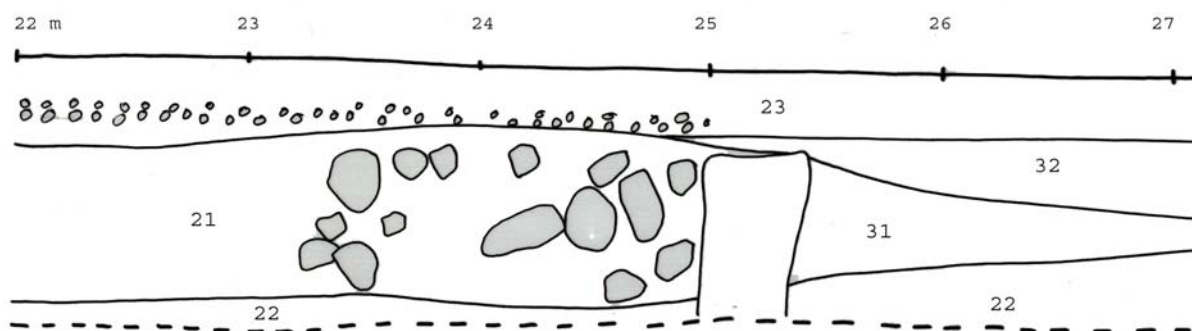
Stolpen i Domkyrkoschaktet skiljde sig på det sättet att den hade en mycket tydlig nedgrävning och en kraftig stenskoning. Antagligen bör denna tolkas som del av någon konstruktion. Möjligen kan den höra samman med något av husen till Domkyrkosysslomannens ämbetsgård. Den låg strax öster om den östra kyrkogårdsmuren, under andra halvan av 1600-talet (Gustafsson & Ullén 1970:26).

I Sillagatan framkom ytterligare ett stolphål (Bilaga 2), men utan bevarad stolpe. I toppen av fyllningen framkom tegel.

KONSTRUKTIONER

Mellan 6 och 8 m från domkyrkoschaktets början i väster (se fig. 5), påträffades ett parti av 0,15 – 1,0 m stora stenar som korsade schaktet i nordöst-sydvästlig riktning. Förutom ett antal större stenar mot botten låg stenar av olika storlek blandade. Jordfyllningen i nedgrävningen var något mörkare i det steniga partiet än utanför (bilaga 2, lager 20). Dessutom fanns ett betydligt större inslag av tegel bland stenarna än utanför. Vad stenarnas funktion varit går inte att säga med säkerhet. Konstruktionen gav inte intryck av att vara ett murfundament. Möjligen kan stenpartiet tolkas som fundamentet till någon form av byggnad.

På mellan 23,5 och 25,5 m från domkyrkoschaktets början påträffades vad som tolkas som den äldre kyrkogårdsmuren (fig. 8). Inom den sträckan fanns ett stort antal stenar i storlek 0,15-0,4 m. I östra delen var dock ett upprätt stenblock ca 0,75 m högt och 0,5 m brett vilket tycktes markera en yttre avslutning. Fyllningen mellan stenarna utgjordes av brun grusig sand med inslag av tegel. Väster om stenansamlingen var det jordlager som kallats kyrkogårdsjord. Alldeles väster om den förmodade muren syntes en rest av en träkista i profilväggen på ca 0,9 m djup. Öster om den förmodade muren förändrades lagren markant. Det fanns inga människoben i jordmaterialet utanför muren. Dessutom förändrades stratigrafien och den särpräglade kyrkogårdsjorden som var så tydlig väster om muren, var helt borta öster om den samma. Här vidtog istället flera urskiljbara fyllnadslager. Bland annat det mörkt bruna sandiga utkastlager med tegel, som kändes igen från domkyrkoschaktets östra del. Konstruktionens avstånd från kyrkan stämmer väl överens med tidigare rekonstruktioner av muren (Gustafsson & Ullén 1970:24).

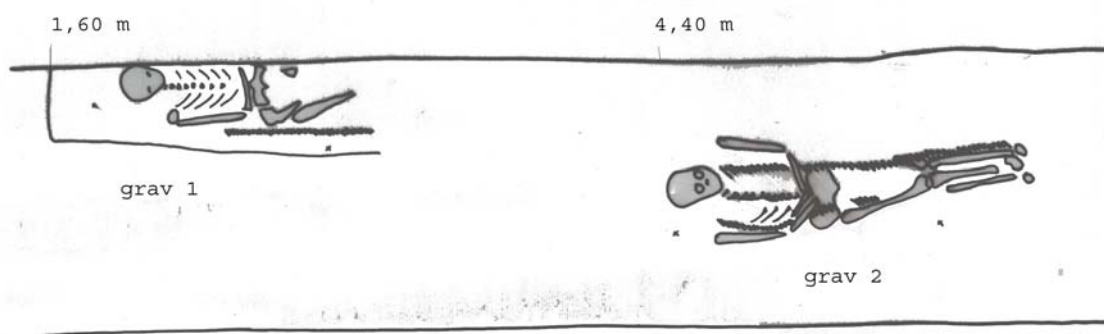

Figur 8 visar ett utsnitt av Domkyrkoschaktets norra vägg. Skissen visar profilen av en nord – sydligt gående stenkonstruktion, vilken tolkades som en rest av den gamla kyrkogårdsmuren. Siffrorna hänvisar till lagerbeskrivningen i bilaga 1.

I korsningen mellan Sillaschaktet och Domkyrkoschaktets östra del framkom en kraftig stenpackning med 0,20 till 0,60 m stora stenar (Bilaga 2). Stenpackningen tolkades som ett möjligt fundament till en husgrund, även om det inte kan uteslutas att det rör sig om fyllnadsmassor. Eventuellt kan fundamentet kopplas till den tidigare nämnda sysslomannagården.

GRAVAR

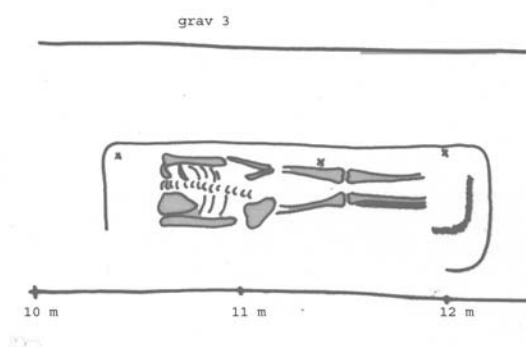
Den första graven (nr 1) påträffades på ett djup av 1,3 m, cirka 1,6 m från domkyrkoschaktets början i väster (fig. 9). Begravningen låg direkt under ett parti med grus och småsten som utgjorde en dränering till kyrkans stuprör. Kroppen låg i väst-östlig riktning med huvudet i väster. Kring kroppen syns rester av nedgrävningen i den ljusare underliggande sanden, samt rester av en trækista och kistspikar. Kroppen låg i schaktets norra kant. Den gick delvis in i den norra schaktväggen och var därmed inte synlig i sin helhet. Armarna var placerade över magen med armbåge och underarm i 90 graders vinkel. Höger underarm var placerad över vänster. Då kroppen låg så pass djupt behövde den inte tas bort för att rören skulle kunna läggas.

Figur 9 visar en planskiss av grav 1 och 2. Måttangivlerserna är från Domkyrkoschaktets början i väster (fig. 4). De skrafferade fälten är rester av en trækista och kryssen markerar fynd av kistspikar. Schaktet går i öst – västlig riktning.

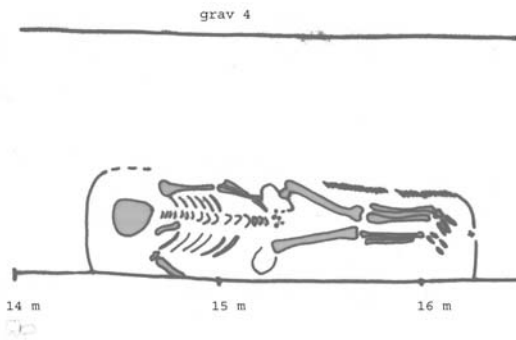
Cirka 4,4 m från schaktets början påträffades det andra skelettet (nr 2), på ca 1,20 m djup. Kroppen låg i väst - östlig riktning med huvudet i väster (fig. 9). Delar av kistan fanns bevarade bredvid och ovanpå kroppen. Armarna var placerade över magen/bäckenet, dock ej i så rak vinkel som hos nr 1. Efter dokumentationen samlades skelettdelarna in för återbegravning.

Den tredje graven (nr 3) påträffades 10,35 m från schaktets början och på ett djup av 1,3 m. Kroppen låg i väst – östlig riktning, huvudet saknades dock (fig. 10). Runt skelettdelarna syntes en tydlig nedgrävning i den omgivande ljusa sanden. I begravningsens östra kortsida fanns trärester av kistan bevarade. Armställningen har troligen varit rak med armarna längs sidorna. Höger underarm saknades dock. Efter dokumentationen samlades skelettdelarna in för återbegravning.

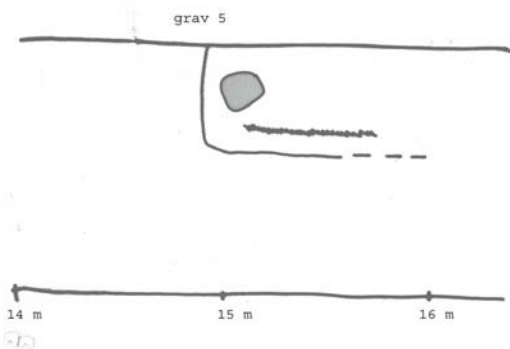
Figur 10 visar en planskiss av grav 3 i Domkyrkoschaktet (öst – väst). Måttangivlerserna är från Domkyrkoschaktets början i väster.

Den fjärde graven (nr 4) kom 14 m från schaktets början och den framkom på 1,2 m djup. Kroppen låg i väst-östlig riktning med huvudet i väster (fig. 11). Kring skelettet syntes en tydlig nedgrävning och längs vänster ben fanns även rester av en träkista. Skelettdelarna var i det här fallet mycket välbevarade med hand- och fotben. Den högra underarmen saknades dock. Vänster underarms placering antyder att armarna sannolikt varit placerade över bäckenet. Hand och fingerben påträffades dessutom liggande mitt över bäckenet. Efter dokumentationen samlades skelettdelarna in för återbegravning.

Figur 11 visar en planskiss av grav 4 i Domkyrkoschaktet (öst – väst). Måttangivlserna är från Domkyrkoschaktets början i väster.

En decimeter under den fjärde graven påträffades grav nummer 5. Den låg längs den norra schaktväggen (Fig. 12). Då det inte var nödvändigt att gräva djupare än 1,3 m, framkom endast huvudet, delar av en nedgrävning i väst- östlig riktning och rester av en träkista. Skelettet rensades inte fram i sin helhet utan fick ligga kvar orört.

Figur 12 visar en planskiss av grav 5 i Domkyrkoschaktet (öst – väst). Måttangivelserna är från Domkyrkoschaktets början i väster.

FYND

Syftet med de fynd som tillvaratogs var att de skulle reflektera olika fyndkategorier i lagren. Långt ifrån alla fynd har alltså tagits omhand (se fyndlista, bilaga 3). Till skillnad från undersökningsschaktet vid Försvarsgården som efterundersöktes år 2002, var dock fyndfrekvensen sparsam (Jönsson 2002). I första hand framkom fynd i de lager som överlagrade sandbotten, även om det kan ha förekommit enstaka fynd även i de övre lagren.

I Linnéschaktet kom fynden i första hand från det kraftiga utfyllnadslager som fanns centralt i schaktet (lager 6, bilaga 2). Fynden utgjordes av grönt butlejglas och planglas, sandfärgat stengods, porslin, fajans, delar av taktegel, en skärva yngre rödgods, samt ett 25 öres mynt från 1883 (Bilaga 3). Myntet låg stratigrafiskt högt upp (lager 6, bilaga 2), men det finns inget i fyndmaterialet som motsäger att det är lagrets äldsta möjliga datering.

Om man accepterar den tolkningen att barklagret i Sillaschaktet tillkom under åren strax efter 1791, får man också en relativ datering av det underliggande torvlagret (lager 17, bilaga 2) och fynden i det. I lagrets nedre del fanns fynd av svallat tegel, enstaka delar av stortegel, kalkbruk, yngre rödgods från

minst fem kärl, enstaka porslin, fajans, en läderrem och djurben från svin och får med styckningsmärken. Yngre rödgods förekommer från 1350 till 1700-tal, men kärlen och det övriga fyndmaterialet ger snarast intryck av att vara från 1600- till 1700-tal. Antalet fynd var sparsamt, men fynden framkom ofta klumpvis och de ökade när schaktet närmade sig 1600-talets strandkant. Det kan tyda på att fynden representerade avfall som Växjöborna slängt i strandzonen.

TOLKNINGAR OCH KULTURHISTORISKA SAMMANHANG

Utan analyserade kolprover eller dendrokronologiska prover som ger absoluta dateringar, får man lita till de generella dateringar som resonemang kring fynd, konstruktioner och lagerstratigrafi kan ge. Tillsammans med skriftliga historiska källor och kartor kan det resonemanget leda fram till en ökad förståelse för vad som har skett i och kring Växjösjöns norra del. På stadskartorna från 1661 och 1750 går Växjösjöns vattenlinje strax söder om kyrkogårdsmuren. Det finns också uppteckningar från mitten av 1700-talet som påpekar de problem som vattnet orsakar muren. På 1730-talet kommer de första skriftliga uppgifterna om utfyllnadsföretag i sjön och man fyller då området i nuvarande västra delen av Linnéparken och söder om kyrkogårdsmuren (Forsberg 1975:21).

FÖRÄNDRADE VATTENNIVÅER

När det gäller stolparna i Linnéschaktet har de tolkats som inbördes samtida. Främst på grund av att de låg så koncentrerat intill varandra. Om man accepterar att stolparna är samtida och att A3 hör samman med utfyllnadslagret (lager 6, bilaga 2), kan man tolka stolparna i Linnéschaktet som spår av någon form av pålningsföretag. Det har sannolikt gjorts för att stabilisera marken när man fyllde upp med fyllnadsmassor någon gång efter år 1883. Möjligen har behovet blivit akut efter sjösänkningen år 1884, då en stor del av Växjösjöns norra del bör ha blivit kraftigt försumpad. En alternativ tolkning, som skulle kunna förklara varför stolparna i Linnéschaktet var så olika långa och varför de var så dåligt bevarade över sandbotten, är att de hör samman med en konstruktion som föregick det mäktiga utfyllnadslagret (lager 6). Konstruktionen har i så fall rivits före utfyllnaden eller hunnit förmultna så mycket att bara rester av stolparna stack upp när marken fylldes ut. Stolparna i Linnéschaktet bör ha legat omkring 48 m ut i Växjösjön, räknat från 1600-talets norra och östra strandlinje och 30 respektive 45 m ut från 1790-talets norra och östra strandlinje (se fig. 4). Utifrån de historiska kartornas strandlinje är det svårt att förklara vilken typ av stolpburen konstruktion som kan ha legat så långt ut i sjön. Om man accepterar den ovan nämnda tolkningen att lagret med vassstov som framkom i Sillaschaktet, är äldre än 1791, bör det ha funnits ett brett vassbälte i sjöns norra del under 1600- och större delen av 1700-talet. Kanske kan det ha funnits spänger genom vassen, ut till bryggor vid öppet vatten och kanske kan stolparna vara rester av en sådan konstruktion. Det faktum att det inte framkom något torvlager i Linnéschaktets östra del, utan endast rena utfyllnadsmassor direkt på sandbotten, kan antyda att utfyllnaden varit betydligt kraftigare i sjöns nordöstra del, än de historiska källorna talar om.

Det understa lagret i Linnéschaktets västra del, utgjordes av pinnar och grenar och lagret hade insprängda linser av sand. Det tyder på att lagret utsatts för svallande vatten i en grund strandzon. 1870-talets strandlinje gick strax söder om Linnéschaktet västra del och det är inte omöjligt att vattennivåerna fortfarande fluktuerat något efter sänkningen år 1814. Pinnar och grenar kan också ha varit ett medvetet valt utfyllnadsmaterial

På det hela taget är förändrade vattennivåer över högsta kustlinjen ett spännande område där det just nu pågår intressant forskning. Carl Persson, som är antikvarie på Smålands museum, har studerat fornlämningarnas förhållande till höjdkurvorna runt Bolmen så väl som i området söder om Helgasjön. I det senare området har han upptäckt att det inte finns en enda förhistorisk forn lämning under 163 m över havet. Växjösjön är sänkt ett flertal gånger, men om man höjer med hjälp av GIS-teknik höjer vattennivån till 1,63 m över havet, får landskapet ett annorlunda utseende. Hypotesen kan bland annat

förklara varför det inte framkommer några stenåldersboplatser i direkt anslutning till dagens vattennivåer i det aktuella området. Att inventera boplatser utifrån höjdkurvor i landskapet är inte någon ny företeelse. Metoden används regelbundet längs västkusten, i Mellansverige och längs norrlands östkust där landhöjningen efter inlandsisens försvinnande, ständigt har skapat nya kuster.

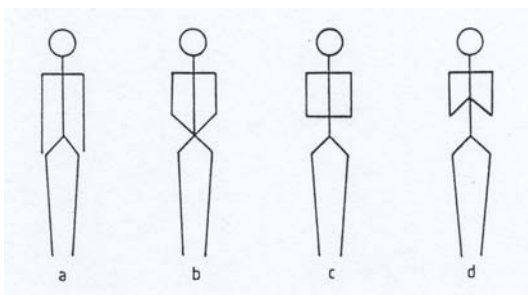
Av undersökningen vid Försvarsgården år 2002 (Jönsson) framkom spår som tydde på att vattnet vid något eller några tillfällen varit högre än vad som tidigare varit känt. Det öst – västliga efterundersökningsschaktet låg strax norr om 1600-talets vattennivå och i botten av det framkom flera lager av vattenavsatt sand. Det tyder på att vattennivån har varit högre vid något eller några tillfällen. Eftersom området vid kyrkan är så kraftigt utfyllt kan man inte utgå från dagens höjdkurvor rakt av. 163 m kurvan bildar dock en grund vik som sträcker sig norr ut över dagens parkering vid Norrtullskolan. Även vid undersökningen av Kv. Biskopshagen strax söder om Växjö stad, visade sig höjdkurvorna vara relevanta för förståelsen av området. Inga fynd eller anläggningar påträffades där under 163 m nivå och genom att låta datorn höja vattnet till denna nivå, bildar platsen för undersökningen en udde eller en ö som omgärdas av grunt vatten (Kadefors, under arbete). Perssons hypotes är alltså viktig för vår förståelse av hur det förhistoriska landskapet såg ut, men också för tolkningen av den första kyrkan som låg där Domkyrkan nu står.

BYGGNADER, KONSTRUKTIONER OCH GRAVAR VID DOMKYRKAN

Kyrkogårdsmurens begränsning är nu relativt väl dokumenterad. Dess underliggande fundament har tidigare påträffats i nordväst och norr (Hansson 1995a, Jönsson 2005, under arbete) och begränsningen stämmer väl överens med stadskartan från 1658. Inga äldre begränsningar i form av murrester eller diken framkom, vilket stärker idén om att den kända muren överrensstämmer med den medeltida kyrkogårdens begränsning.

Den terrass som syns längs Domkyrkans södra sida och på vilken kyrkogårdsmuren tidigare stod, har tolkats som en naturlig strandvall. Den har sedan byggts på i olika omgångar med utfyllnadsmassor.

De gravar som framkom vid undersökningen är svåra att datera utan radiometrisk analys. I samband med en mindre undersökning vid Domkyrkans nordvästra hörn, påträffades gravarna till två individer. Utifrån stratigrafien och de dödas armställningar, gjordes tolkningen att begravingarna skett innan vapenhuset byggdes på 1400-talet. Tack vare det stratigrafiska sambandet mellan gravarna och grunden till vapenhuset, kunde man använda Lars Redins armställningskronologi för medeltida begravingar. Utifrån den skedde gravläggningarna under 1200-talet (Nordman, 1993). Eftersom de nu aktuella gravarna inte överlagras av någon daterbar konstruktion eller kan dateras med något fynd, är det omöjligt att säga om de är medeltida eller historiska. Den fuktiga sanden kan ha skapat bevaringsförhållanden som varit gynnsamma även för äldre begravingar, även om begravingar i träkistor är vanligast från 1600-talet och framåt. Enligt Jacob Kieffer-Olsens armställningskronologi för medeltida gravar, skulle grav tre kunna vara från 1000- till 1250-talet, grav två och fyra från 1250 till 1350 och grav ett från 1350 till 1475 (Fig. 13, Kieffer-Olsen 1993). Den femte graven låg så långt ned att den inte behövde rensas fram i sin helhet och kan därför inte bedömas. Kyrkogårdens långa användningsperiod och spåren av träkistor gör dock den yngre tolkningen av gravarna mest trolig.

Figur 13 visar förändringen i hur man placerade de dödas armar i graven under medeltiden (fig. 9 i Kieffer-Olsen 1993)

Om tillfälle ges skulle det vara mycket intressant att undersöka och datera ett större antal gravar. För närvarande har vi ingen uppfattning om i vilken grad medeltida begravningar finns bevarade, om det förekommer geografiska skillnader i placeringen av män, kvinnor och barn, samt förändringar i hälsotillståndet över tid. Det vore också intressant att undersöka marken utanför kyrkogårdsmuren för att se om det förekom begravningar där.

I korsningen mellan Domkyrkoschaktet och Sillaschaktets östra sida, framkom en stenansamling som skulle kunna tolkas som fundament till en husgrund. Det finns historiska källor från 1673 som talar om att Domkyrkosysslomannens gård, legat öster om den östra kyrkogårdsmuren och det aktuella husfundamentet ligger ca 14 m öster om muren. Inne på sysslomannatomten, men med ingång från kyrkogården genom muren, låg skolfängelset eller den så kallade "proban" (Gustafsson & Ullén 1970:26). Fundamentet skulle kunna vara spår av denna källarliknande byggnad, men det är mindre troligt eftersom stenarna inte framkom i Sillaschaktets västra vägg.

Centralt i Linnéschaktet, ovanför det kraftiga utfyllnadslager som daterats till tiden efter 1883, framkom ett grusigt lager med stenar med 0,08-0,15 m stora morän stenar. Lagret tolkades som någon form av beläggning, även om stenarna inte var lika väl lagda som i vägsträckningen utanför Försvargården (Jönsson 2002). Vare sig det rör sig om en beläggning eller ett utfyllnadslager, kan det höra samman med Björklundska eller Boismanska gården som fanns på platsen efter 1870.

RESULTAT KONTRA SYFTEN

Undersökningens syften måste anses vara ambitiösa mot bakgrund av undersökningens utformning som schaktningsövervakning. Trots det har flera av frågeställningarna kunnat besvaras. Det första syftet gällde att undersöka om det fanns bevarade gravar om det var möjligt att ge dem en generell datering. Schaktningen visade att det fanns bevarade gravar på omkring 1,2 m nivå under markytan. Det gick inte att avgöra gravarnas ålder eftersom kontextuella samband mellan daterbara fynd, gravar och konstruktioner inte framkom.

Det andra syftet var att se om det gick att urskilja kyrkogårdens begränsning, samt om denna begränsning förändrats över tid. Fundamentet till kyrkogårdsmuren framkom i schaktet och den överrensstämde väl med den förmodat medeltida utsträckningen. Inga äldre murar eller andra kyrkogårdsbegränsningar fanns dock bevarade. Den vall som finns söder om kyrkan visade sig vara en naturlig strandvall, som sedan byggts upp med fyllnadsmassor.

Vid undersökningen framkom en stenkonzentration öster om den gamla kyrkogårdsmuren. Stenkonzentrationen tolkades som fundamentet till en husgrund och eventuellt kan det vara spår av sysslomannagården som legat öster om kyrkogårdsmuren under 1600-talet. Tolkningen måste dock anses som osäker. Den kraftigt stenskodda pålen som framkom i anslutning till fundamentet, kan också den vara spår av ett mindre hus eller uthus på sysslomannagården.

I samband med de små undersökningar som skett i Domkyrkans närhet, har det vid tre tillfällen påträffats ett kulturlager av brun grusig sand, som inte har innehållit tegel. Det lagret är i dagsläget vår bästa indikation på utsträckningen av den äldsta tidigmedeltida bebyggelsen (staden?). Trots att det skett oerhört mycket grävningsarbeten kring kyrkan i modern tid verkar det finnas rester av lagret bevarat på kyrkans norra sida. Det tegellösa lagret påträffades inte öster om Domkyrkan vid den aktuella undersökningen och inte heller i schaktet söder om Försvargården (Jönsson, 2002). Det ger en, om än vag, indikation om utbredningen av den äldsta bebyggelsen i området kring Domkyrkan. Det faktum att lagret faktiskt har en viss utsträckning norr om Kyrkan, ger också möjligheten att få fram ny kunskap, om området kan undersökas i plan och inte enbart i långa profiler.

Vid undersökningen framkom utkastlager med hushållsavfall i olika former. Bortsett från att Växjöborna slängt avfall i strandkanten, vilket inte är någon ny kunskap, gick det inte att urskilja några spår av specifika aktiviteter som pågått längs stranden.

De pålade stolpar som framkom i Linnéschaktet är sannolikt spår av någon konstruktion. Dess exakta datering och funktion är för närvarande osäker. Troligen är det spår efter en förhållandevis sen verksamhet.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	Dnr. 431-7884-04
Smålands museums dnr:	110-2005-00110
Landskap:	Småland
Län:	Kronoberg
Socken:	Växjö
Plats:	Linnéparken
Koordinater:	X 1493505 Y 6306019
Typ av undersökning:	Arkeologisk schaktningsövervakning
Orsak till undersökningen:	Byggnation av toalett, samt ledningsdragning
Ansvarig institution:	Smålands museum
Exploator:	Växjö kommun
Personal:	Antikvarie Åsa Jönsson och antikvarie Alexandra Nylén
Tidsperiod:	mars och april 2005
Arbetstimmar i fält:	78 timmar

LITTERATUR

Andrén, A., 1985. *Den urbana scenen. Städer och samhälle i det medeltida Danmark*. ISBN 91-40-05100-5

Brock, G. & Rickardsson, U. 1980. *Sänkta och utdikade sjöar i Kronobergs län*. Länsstyrelsen i Kronoberg län. Växjö

Carlsson, C. 2003. Arkeologisk schaktningsövervakning, kyrkogård, Växjö Domkyrka. *Smålands museums rapport 2003:58*

Forsberg, J. 1975. *Linnéparken*. Växjö.

Gustafsson, E & Ullén, M. 1970. *Växjö Domkyrka, Växjö, Småland band IV:1, volym 136 av Sveriges kyrkor*. Stockholm.

Hansson, M. 1995a. Arkeologisk förundersökning. Parkeringsplats vid Domkyrkan i Växjö. RAÄ 170. *Smålands museums rapport*.

Hansson, M. 1995b. Arkeologisk förundersökning. Parkeringsplats öster om järnvägsstationen i Växjö. Kronobergs län, RAÄ 170. *Smålands museums rapport*.

Hansson, M. 1996. Arkeologisk förundersökning. Kv. Östregård, Växjö socken och Växjö kommun. *Smålands museums rapport 1996:13*.

Hansson, M. 1997. Om biskopens stad och medeltidens landsbygd. *Gårdar, åkrar och biskopens stad. 3000 år i Kronobergs län*. Växjö.

Jönsson, Å. 2002. Arkeologisk efterundersökning och schaktningsövervakning vid Försvarsgården, Växjö stad, Kronobergs län, Småland. *Smålands museums rapport 2002:1*.

Jönsson, Å. & Åhman, E. 2002. Antikvarisk kontroll och arkeologisk undersökning vid upptagning av ny utrymningsdörr. Växjö Domkyrka, Växjö stad, Växjö kommun. *Smålands museums rapport 2002:16*.

Jönsson, Å. 2005. Under arbete. VA-ledning mellan Domkyrkan och Storgatan. *Smålands museums rapport*.

Kieffer-Olsen, J. 1993. *Grav og gravskick i det middelalderlige Danmark: 8 kirkegårdsbegravninger*. Højbjerg, 1993.

Nordman, A-M. 1993. Arkeologisk förundersökning. Växjö Domkyrka, Växjö kommun, Kronobergs län. *Jönköpings läns museums rapportserie 1993:19*.

Nylén, A. 2000. Arkeologisk förundersökning. Kv. Sigfrid 2, RAÄ 170, Växjö stad, Kronobergs län. *Smålands museums rapport 2000:13*.

Åhman, E. 1983a. Arkeologiska undersökningar 1973 - 1983. Fornlämningar och arkeologi i Kronobergs län. *Kronobergsboken 1983*. Växjö.

Åhman, E. 1983b. *Medeltidsstaden 46. Växjö*. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Rapport.

Kartor nedladdade från LMV:

VXJ 166, Geometrisk delienation över Växjö stad, år 1661

VXJ 175, karta över Växjö stad, år 1750

VXJ 178, karta över Växjö stad, år 1783

BILAGA 1

LAGERBESKRIVNINGAR

LINNÉSCHAKTET

- 1) Ljusbrunt, sandigt utfyllnadslager. Kompakt, homogent.
- 2) Brungult, sandigt utfyllnadslager.
- 3) Gult sandigt och grusigt moränmaterial. Fyllnadslager.
- 4) Brunsvart, homogent, humöst men sandigt och fuktigt lager
- 5) Vattenavsatt sand
- 6) Brunsvart, homogent, sandigt, grusigt och stenbemängt utfyllnadslager med 0,2-0,6 m stora stenar.
- 7) Ljusbrunt sandigt lager med stenar och enstaka tegel. Kan vara den västra fortsättningen på lager 8, men inte riktigt samma "välordnade" karaktär.
- 8) Ljusbrunt sandigt lager med en stenbeläggning (?) av 0,08-0,15 m stora stenar.
- 9) Brunt, grusigt fyllnadslager med tegel.
- 10) Gräsvart, grusigt fyllnadslager med tegel
- 11) Tjälfrusna massor med 0,10-0,15 m stora stenar. Flera områden störda av kablar
- 12) Kompakt, svart och torvigt lager med linser av vattenavsatt sand. Lagrets understa 0,10 m utgörs endast av pinnar och grenar.
- 13) Flammigt ljust lager med grus och sten. Mycket tegel.

SILLASCHAKTET

- 14) Brungrå, sandig, grusig matjord (gräsmatta).
- 15) Ljust, brunspräckligt, sandigt lager med inslag av kol.
- 16) Ljusbrunt, sandig utfyllnadslager med intill 0,4 m stora stenar
- 17) Svartbrunt torvlager (vasstorv?) med halvförmultnade växtdelar. Homogent med enstaka pinnar i botten. Tegel.
- 18) Brunsvart, halvförmultnad bark.
- 35) Anläggning med brungrå, sandig fyllning

DOMKYRKOSCHAKTET

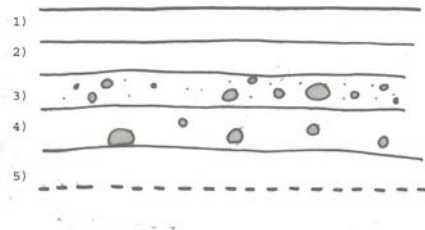
- 19) Ljust fyllnadsmaterial av grus och singel
- 20) Brunt fyllnadsmaterial med tegel och kalkstrimmor
- 21) Mörkbrun, något grusig sand med tegel. "Kyrkogårdsjord".
- 22) Mörk, vattenavsatt sand
- 23) Ljusa fyllnadsmassor med beläggning av grov singel
- 24) Ljus vattenavsatt sand
- 25) Modernt fyllnadskross
- 26) Ljusbrunt, grusigt fyllnadsmaterial
- 27) Brunaktigt modernt fyll

- 28) Gult sandigt lager
- 29) Brunsvart, strimmigt sandlager med sot, kol, små tegelbitar och obränt ben (matavfall). Tolkas som utkastlager i strandzon
- 30) Vattenavsatt sand
- 31) Strimmig ljus och brun grusig sand.
- 32) Rödbrun, sandig grus
- 33) Brun sandig grus med inslag av tegel
- 34) Mörkt brun sand med tegel

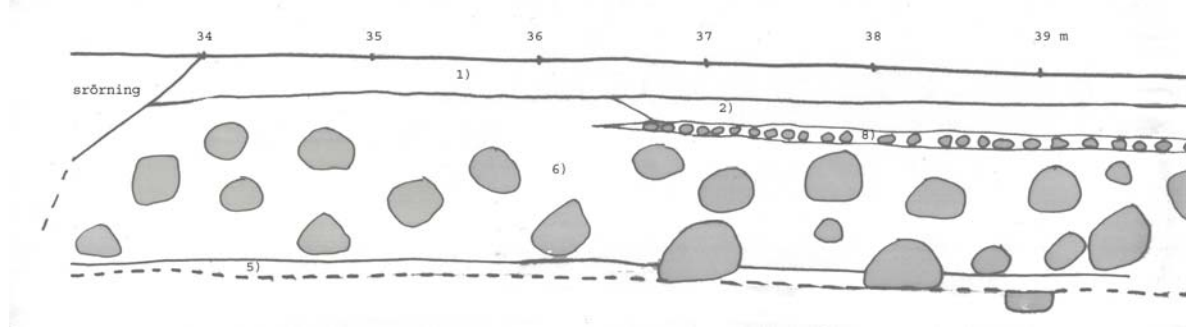
BILAGA 2

PROFILSKISSER, LINNÉSCHAKTET

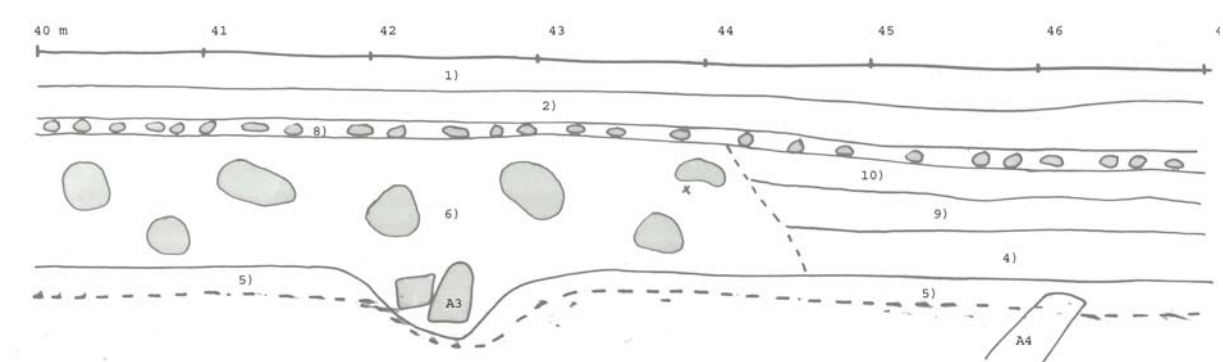
0 – 27 m, V - Ö

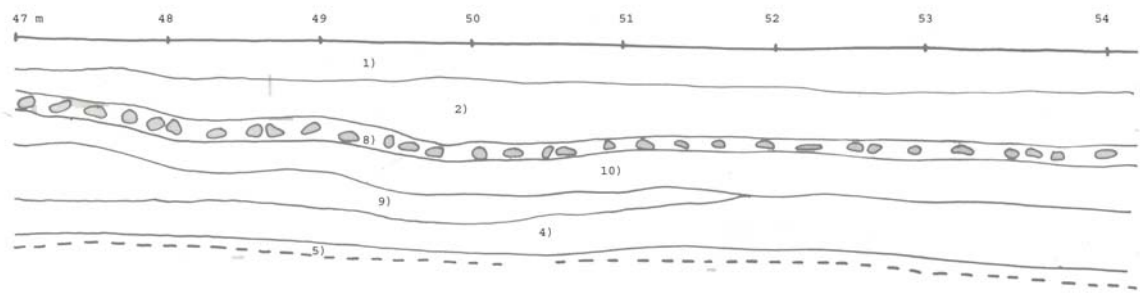
34 – 39 m, V - Ö

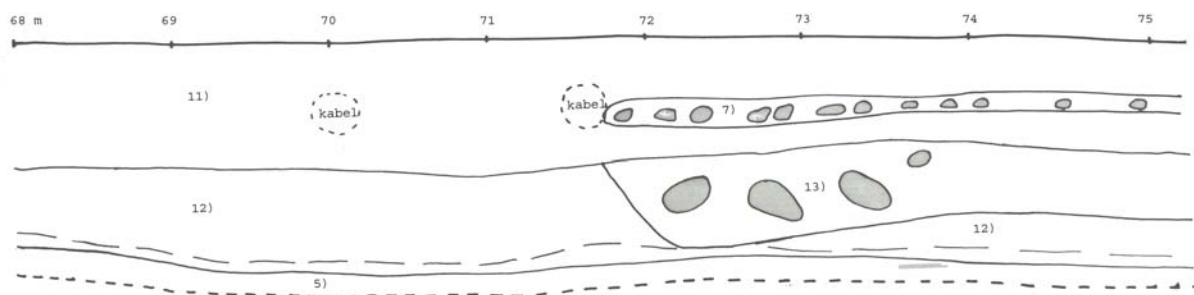
40 – 47 m, V - Ö

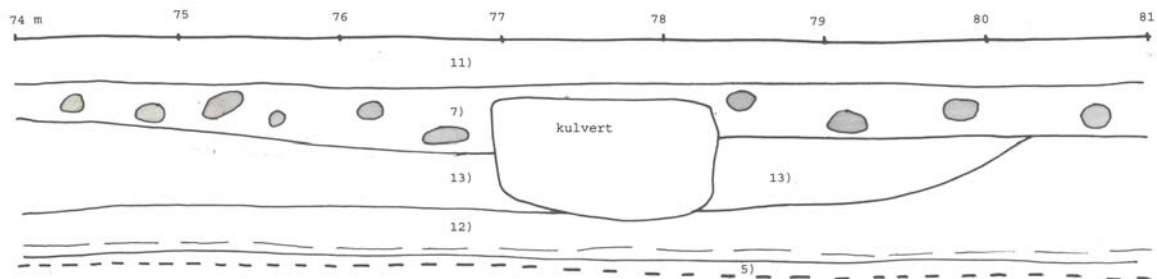
47 – 54 m, V – Ö

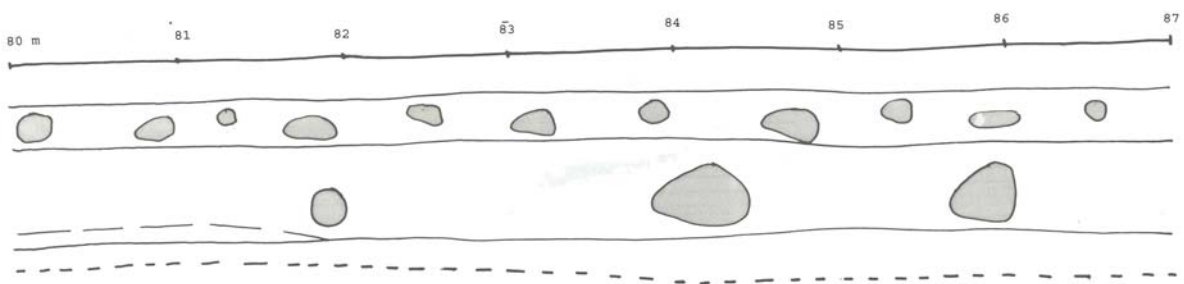
68 – 75 m, V – Ö

74 – 81 m, V – Ö

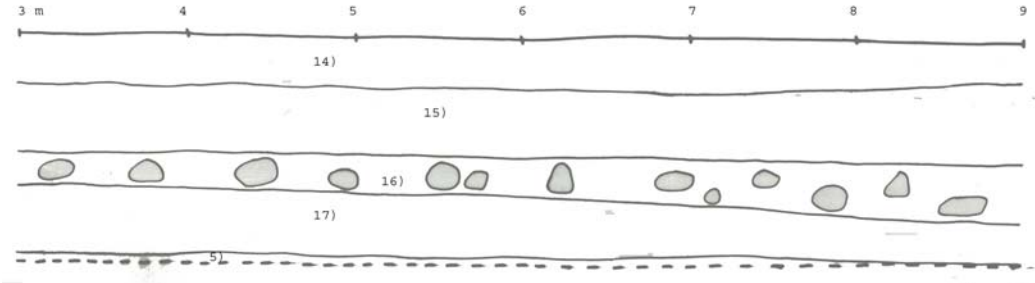

80 – 87 m, V – Ö

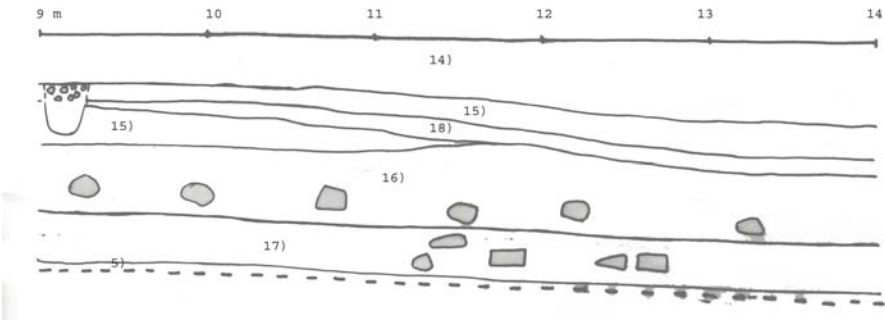

PROFILSKISSER, SILLASCHAKTET

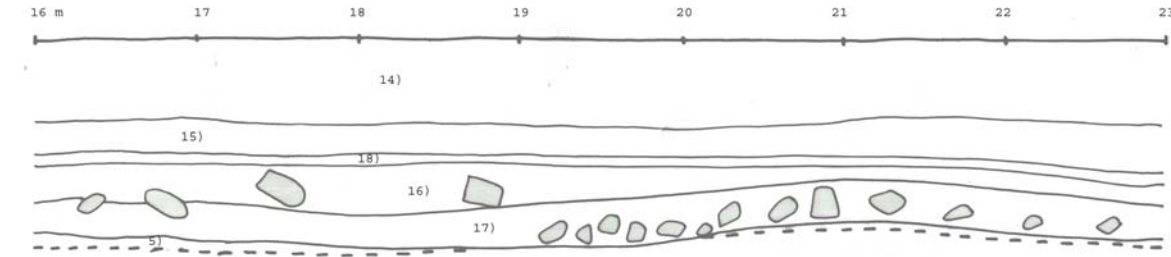
3 – 9 m, N – S

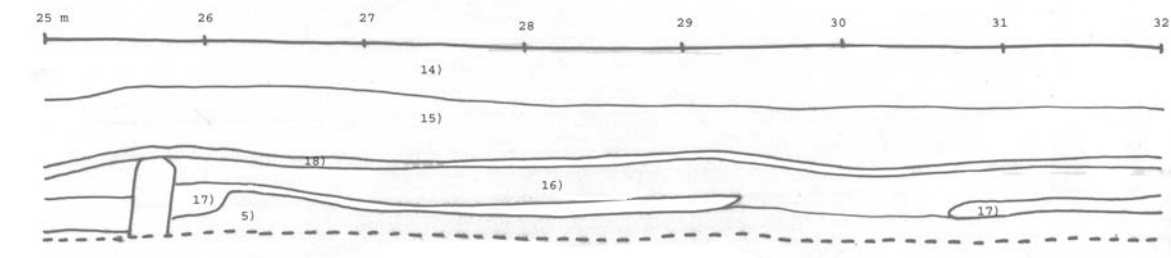
9 – 14 m, S – N

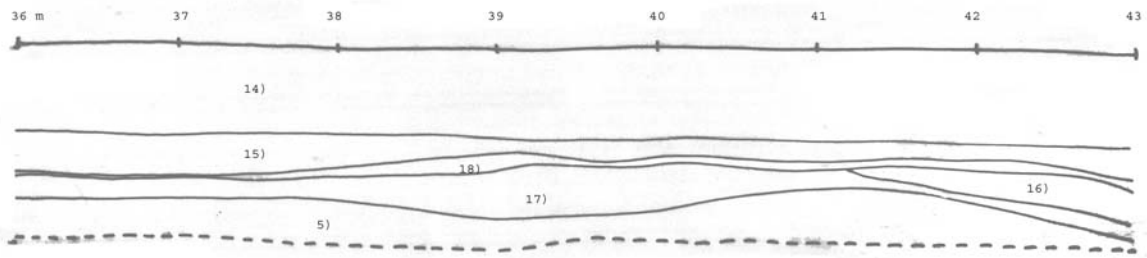
16 – 23 m, S – N

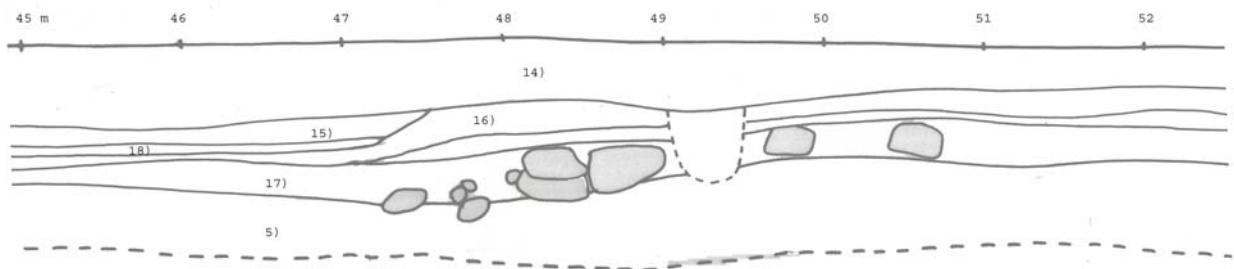
25 – 32 m, S – N

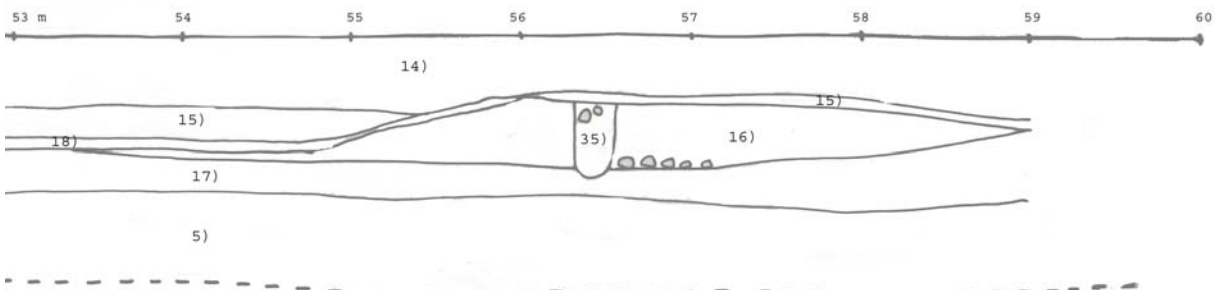
36 – 41 m, S – N

45 – 52 m, S – N

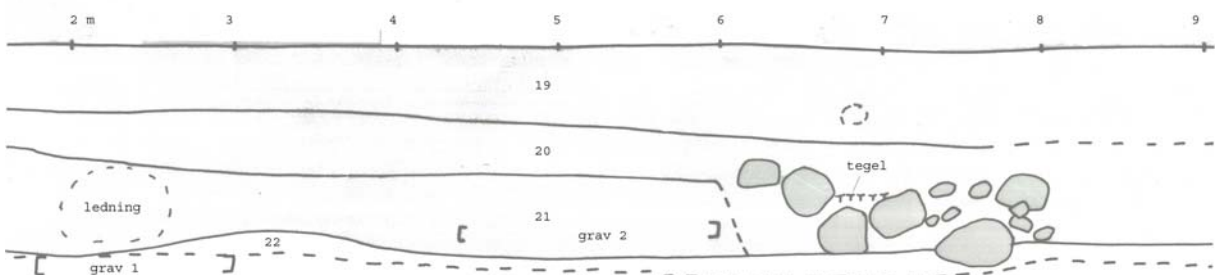

53 – 60 m, S – N

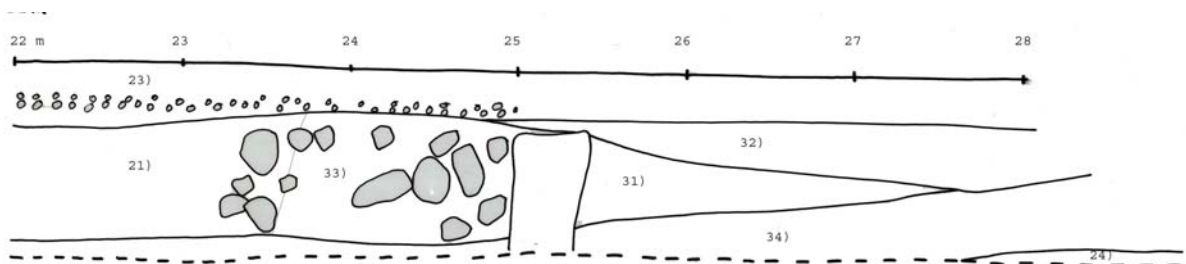

PROFILSKISSER, DOMKYRKOSCHAKTET

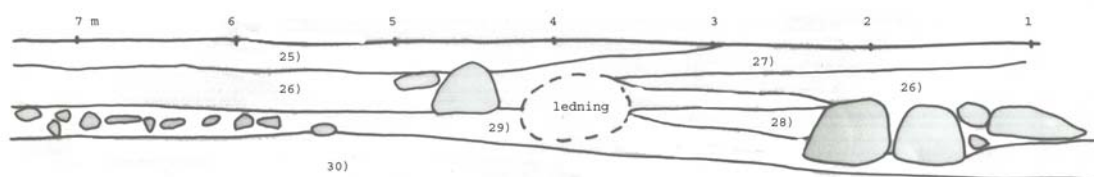
2 – 9 m, V – Ö

22 – 28 m, V – Ö

7 – 1 m, Ö – V (södra sidan av schaktets östra del)

BILAGA 3

FYNDLISTA (fynden har ej sparats)

Fyndnr.	Material	Sakord	Lager	Status, formelement & teknik
1	grönt glas	flaskbotten	6	"kinnekulle"
2	stengods	skärva	6	sandfärgad glasyr
3	porslin	skärva	6	röd och blå dekor, blommor
4	grönt glas	planglas	6	
5	fajans	skärva	6	del av fat
6	tegel	skärva	6	del av taktegel
7	fajans	2 skärvor	6	
8	fajans	skärva	6	
9	brunt gals	buteljglas	6	
10	keramik	skärva	6	Yngre rödgods. Glasyr på insidan. Vita fält med grön, vågig linje. Brunt fält med vit vågig linje. (typ spillkum)
11	metall	mynt	6	Från år 1883
12	kalk		6	
13	järnslag		6	
14	UTGÅR			
15	keramik	6 skärvor	17	Yngre rödgods. Brunflammig, glaserad insida. 3 bitar passar. Hushållskärl med sot på utsidan. Nedre delen av hank på en bit. Sannolikt större krusformat kärl.
16	ben	obrönt	17	slaktavfall
17	grönt glas	buteljgals	17	
18	fajans	skärva	4	Blå målad dekor, huvud av groda. Asiatic?
19	fajans	tallriks skärva	4	Rörstrand, vitt med grått lejon

20	tegel	profilerad list	?	Antydning till vita linjer på tre sidor och glasyr på en.
21	keramik	två skärvor	?	Yngre rödgods? Sneda inpressade linjer på utsidan
22	tegel	fragment	?	målat fragment
23	tegel	del av	17	del av förmodat sk. Stortegel. 0,16 l (avbruten), 0,13 m br och 0,07 m tj.
24	keramik	två skärvor	17	Två delar som passar ihop, varav en kantbit. Vit, brun och svart dekor. (typ spillkum)
25	keramik	skärva	17	Yngre rödgods. Möjl. samma kärl som nr. 24 men hårdare bränt.
26	ben	obrända	17	slaktavfall
27	keramik	lock, knopp?	17	Ovalt lock (?) med vågig ljus färg på utsidan. Trol. dock ej äldre rödgods.
28	keramik	hank	17	Yngre rödgods
29	ben	obränd	17	Käke och annat ben av svin (?)
30	keramik	kantskärva	17	Yngre rödgods. Vit och grön glasyr, vågig
31	keramik	skärva	17	Brunflammig lasyr. Påminner om nr 15, men ej lika grovkornig
32	läder		17	0,4 x 0,05 m. Perforerad av små hål. Till synes oanvänd.
33	järn	grov spik	17	böjd
34	fajans	skärvor	17	Rött tryck av bastion eller hus?